

Grænsen mellem grammatik og rene interaktionsfænomener i en samtalegrammatik

Jakob Steensig

Abstract

The article reviews the boundary between grammar and what the instructions of the grammar network call “pure interaction phenomena” (Støtteforeningen for Grammatiknetværket 2023). My point of departure is an attempt to build a comprehensive grammar of Danish talk-in-interaction (Steensig m.fl. 2023, DanTIN 2025, Steensig m.fl. 2025a). This grammar uses recordings of naturally occurring conversations in Danish as the basis for the grammatical descriptions. I argue that it is necessary to include topics in this grammar, which are often understood as “pure interaction phenomena”, such as prosody, embodied actions, turn construction and sequential context. This is done by reviewing and discussing two grammatical phenomena: embodied syntactic complements and the syntax between sentences.

Nøgleord

syntaks, interaktion, kropslige komplementer, spørgsmål, tur-opbygning

1. Indledning

I *Grammatiknetværkets emneområde og fokus* står der blandt andet: “Feltet grammatik forstås i “bred traditionel” forstand, dvs. på den ene side adskilt fra det fonetisk-fonologiske niveau og på den anden side adskilt fra rene interaktions-, tekst- og kommunikations-fænomener i videre forstand” (Støtteforeningen for Grammatiknetværket 2023). I denne artikel undersøger jeg grænsen mellem grammatik og “rene interaktionsfænomener”. Jeg vil argumentere for at noget af det som ofte ses som rene interaktionsfænomener, faktisk er en vigtig del af grammatikken. Når jeg siger gramma-

tik, mener jeg mere præcist samtalegrammatik, som den vi på Aarhus Universitet er ved at lave for dansk samtaleprog på samtalegrammatik.dk (DanTIN 2025). Grammatik skal altså her forstås som en systematisk beskrivelse af et sprogs strukturer og elementer, fx i en referencegrammatik, hvor *Grammatik over det Danske Sprog* (Hansen & Heltoft 2011) er det største og mest velkendte eksempel i en dansk sammenhæng. At noget er grammatisk, skal altså ikke forstås som en modsætning til leksikalsk, således som det præsenteres i fx Boye & Harder (2012), men snarere at det er noget som nødvendigvis hører hjemme i en dækkende beskrivelse af strukturerne i dansk samtaleprog.

Vi har arbejdet med grammatik i dansk samtaleprog i forskergruppen DanTIN siden 2009, og siden 2013 har vi arbejdet med at opbygge en egentlig grammatik på hjemmesiden samtalegrammatik.dk. Mit oplæg bygger på dette fælles arbejde, men formuleringerne her er mine egne.

Vores udgangspunkt var arbejdet med samtaledata, hvor vi havde opdaget grammatiske fænomener som ikke blev beskrevet af eksisterende grammatikker. Vi startede med at beskrive løsrevne fænomener, men fra 2013, da vi begyndte at bygge samtalegrammatik.dk og dermed en mere systematisk grammatisk beskrivelse, blev vi konfronteret med at noget af det vi syntes hørte hjemme i grammatikken, af mange grammatikere blev opfattet som “rene interaktionsfænomener”. Vores motto har imidlertid været at vi vil beskrive samtaleprogets grammatik “som om skriftsprogsgrammatikken ikke var opfundet”. Dette indebærer at prosodi, ytringssammenhæng og kropslig adfærd *kan* være en del af grammatikken. Jeg vil introducere og diskutere dette ved at se nærmere på kropsligt udførte sætningskomplementer, tur-opbygning og syntaksen i sekvenser (mellem ytringer).

2. Data og metode

2.1. Data

Grundlaget for alt arbejde i DanTIN er optagelser af mennesker der interagerer i deres dagligdag. Vi har adgang til to korpora, *samtalebanken*, som er et offentligt tilgængeligt korpus udarbejdet af forskere på Syddansk Universitet (Wagner m.fl. 2024), og *AULing*, som er samtaledata indsamlet over de sidste 30 år på lingvistikfaget på Aarhus Universitet (samtalegrammatik 2024a). Tilsammen udgør de ca. 70 timers optagelser, hvoraf knap halvdelen er transskriberet. Alle optagelser er lavet med deltagernes informerede samtykke, og alt hvad der kunne føre til identifika-

tion af deltagerne, er anonymiseret i transskriptioner og analyser. Når vi transskriberer, vægter vi præcision i gengivelse af hvad der bliver sagt, og i timing, fx når det gælder pauser, overlappende tale osv. Ved gengivelser af video-optagede data gengiver vi også potentielt relevante kropslige handlinger (Oloff & Hepburn 2024; samtalegrammatik 2024b).

2.2. *Strukturen i samtalegrammatik.dk*

Hjemmesiden samtalegrammatik.dk henvender sig både til forskere og studerende der er interesseret i grammatikken i dansk samtalesprog, og til undervisere i dansk og i dansk som andetsprog. Hjemmesiden er ‘under opbygning’, hvilket i praksis betyder at der er sider der kun indeholder en overskrift og “Tekst under udarbejdelse”. Men strukturen er nogenlunde på plads. Hjemmesiden har tre indgange: *Samtalens byggesten*, *Samtalefænomener* og *Samtalehandlinger* (se figur 1).

Figur 1. Åbningsiden på samtalegrammatik.dk

Den midterste indgang, *Samtalefænomener*, indeholder en alfabetisk ordnet liste over grammatiske fænomener i samtaler, *Samtalehandlinger* indeholder overordnede beskrivelser af kommunikative handlinger med eksempler på hvordan de kan udføres i samtaler. Den vigtigste indgang i forbindelse med diskussionen af grænser for grammatikken er *Samtalens byggesten*. Den er opbygget på en måde der minder om andre grammatikker med afsnit om lyde, morfemer, ordklasser og syntaks samt en række indgange som er nødvendige for den grammatiske beskrivelse af samtalesproget: diskursenheder, gentagelser og “kropslige udtryk og ikke-leksikalske lyde”. I min gennemgang af interaktionsfænomener i næste sektion vil jeg forholde mig til hvor de pågældende fænomener passer ind i *Samtalens byggesten*.

3. Kropsligt udførte komplementer i sætninger

Indimellem påbegynder samtaledeltagere en sætning med ord og færdiggør den med bevægelser. Jeg blev opmærksom på fænomenet i forbindelse med en undersøgelse af hvordan folk anmoder andre om handlinger der skal udføres straks (Steensig 2025b). En gennemgang af ca. 20 timers data gav 10 eksempler på fænomenet. Det er imidlertid et fænomen som er beskrevet for samtaler på andre sprog også (Keevallik 2013, Lilja & Jokipohja 2024), så jeg vurderer at disse eksempler giver tilstrækkeligt grundlag for mit argument om at en beskrivelse af et sådant fænomen, der blander verbale og nonverbale resurser, skal med i en grammatik for samtaleproget.

Uddrag (1) kommer fra en dagligdags samtale mellem to unge mænd i en sofa, vi har kaldt dem Anders (AND) og Børge (BØR). Anders er ved at male en japansk kattefigur, Børge sidder og ser tv samtidig med at han laver ting på sin mobiltelefon, og så snakker de sammen. Anders har lige forsøgt at forklare hvordan han maler sin kat, og uddraget starter med at Børge formulerer et muligt problem med Anders' metode. Transskriptionen bruger de normale konventioner fra samtaleanalysen (Jefferson 2004, Hepburn & Bolden 2012) til den verbale del (de nummererede linjer) og Mondadas (2024) tilføjelser til angivelse af de visuelle dele.¹

(1) AULing: boldpaasofaen: 00:14: "vippe normalt"

```
01   BØR:  det hvis det: den hele du ska farve_
      and  >>%ser mod kat i hans vh-->
      bør  >>%ser ligeud (mod tv)-->
02   BØR:  så får den jo oss en helt anden vægtbalance alligevel.
03         (0.3)
04   BØR:  (den) %kommer ikk [te' å ku] vipp' normalt.
05   AND:                                     [nejm-   ]
      bør                                     %ser mod kat-->
```

1 Linjer med kropslige/visuelle handlinger indledes med angivelse af den der udfører handlingen, med små bogstaver og indeholder et symbol der står lige under det samme symbol i en talelinje, hvorved det viser præcis hvor den visuelle handling starter og slutter i forhold til talen. Hvis handlingen strækker sig over flere linjer, vises dette med "-->", og afslutningen af handlingen vises derefter med "-->" plus det samme symbol som blev brugt da handlingen startede. ">>" angiver at en visuel handling starter før eller slutter efter uddraget. I Mondadas system bruger man få forkortelser. Jeg har dog valgt at bruge følgende forkortelser: "tv" - til venstre, "hh" - højre hånd, "vh" venstre hånd, "x" - gange.

06 AND: jam' jeg €ska ikk %farve som sådden &armen=
 and €hh rører kattens arm-->
 and&ser mod BØR-->
 07 AND: =måske ska jeg lige farve op ve' poterne.
 08 (0.5)
 09 AND: sån at Eden [får Esån en øh%
 10 BØR: [(du bare)
 and -->€hh op----€ILLUSTRATION: h arm vipper
 op og ned 4 x-->
 bør -->%ser ligeud-->
 11 (0.3)
 12 BØR: så du har€ fak&tisk %farvet den hvid,
 and ILLUSTR SLUT€
 and -->%ser på katten-->
 bør -->%ser på mobil i hh-->
 13 BØR: fordi der er dele af den der i_{kk} ska være&
 and -->&
 14 BØR: & *øh:&::* farvet noget som helst >andet end hvid<.%
 and &ser op&ser mod BØR-->>
 bør -->%
 15 AND: %↑ja_
 bør %ser mod AND-->>

Børges indvending i linje 1-4 synes at handle om at malingen kan forstyrre balancen i kattens vippefunktion. Til dette svarer Anders: *jam' jeg ska i_{kk} farve som sådden armen* (linje 6) samtidig med at han rører ved kattens arm, hvorefter han fortsætter (linje 7-9): *måske ska jeg lige farve op ve' poterne. (0.5) sån at den får sån en øh*. Da han siger *den får* i linje 9, løfter han hånden op, og på *sån en øh* begynder han at lave vippebevægelser op og ned med armen. Disse bevægelser illustrerer kattens vippebevægelse, hvilket Børge også synes at forstå, da han formulerer sin forståelse af Anders' forklaring i linje 12-14.

Lidt mere skematisk kan man vise Anders' ytring i linje 9 som vist i (1a), hvor punktummerne viser at en bevægelse forberedes:

(1a) sån at Eden får Esån en øh (0.3)
 €.....€ILLUSTRATION

I (1b) fremstiller jeg det med syntaktiske termer:

(1b)	sån at	den	får	sån en øh (0.3)
				ILLUSTRERENDE BEVÆGELSE
	K	S	V	DO

Det er altså sætningens direkte objekt, som bliver forudsagt – eller styret – af subjekt og verbal, *den får*, som udføres med en kombination af det attributive *sån en øh* og en illustrerende bevægelse. Dette synes at være generelt for fænomenet: En sætning indeholder et subjekt og et verbal som kalder på et sætningskomplement senere i sætningen, og det er i produktionen af dette at illustrationen forekommer. Så vidt jeg kan se ud fra mine eksempler og ud fra ovennævnte litteratur, forekommer kropslige illustrationer kun ved komplement som kommer sent i sætningen (altså ikke i fundamentfeltet) og kun når det der illustreres, *kan* vises med gestik eller andre bevægelser.

Der er altså syntaktiske og semantiske betingelser for at dette fænomen kan forekomme, hvilket jeg tager som en god grund til at fænomenet skal beskrives i grammatikken. Spørgsmålet bliver så *hvor* og *hvordan*. Som en særlig type syntaktisk komplement hører beskrivelsen oplagt hjemme i *syntaks*-delen af grammatikken. Her skal muligheden for kropslige komplement indgå både i beskrivelsen af nominalsyntaxer og i beskrivelsen af sætningsled, hvor det faktum at kropslige komplement kun forekommer i komplement-positioner sent i sætningen, medtages og forklares.

4. Indre og ydre syntaks

I dette afsnit vil jeg dykke længere ned i samtalegrammatikkens syntaks. Jeg vil først se på ytringers *indre* syntaks, dvs. sætningers opbygning, og argumentere for at den syntaktiske beskrivelse gør det nødvendigt at se på interaktionsfænomenet tur-opbygning. Dernæst vil jeg med udgangspunkt i fænomenet *proform-spørgsmål* (Steensig m.fl. 2023, Jørgensen 2026) argumentere for at en samtalegrammatik nødvendigvis må indeholde en *ydre* syntaks, eller en ‘sekvens-syntaks’, det vil sige en syntaks for sammenhængen mellem ytringer i samtalen.

Uddrag (2) illustrerer begge fænomener og bliver grundlag for gennemgangen af både den indre og den ydre syntaks. Det kommer fra en optagelse af to venner, her kaldet Lina (LIN) og Sisse (SIS). Sisse har lige farvet Linas hår, og de to sidder ved et bord og snakker. Uddraget starter hvor Sisse har sagt at hun godt kunne spise noget kage, og Lina har fortalt at hun har kage i fryseren.

(2) AULing: Haarfarvning_2: 7:58 "smørcreme"

```

01  LIN:  =Så så det &meningen der ska smørcreme udenom_
      sis          &ser mod LIN-->
02          (0.2)
03  LIN:  >men %du ka ikk ha< smørcreme ka du %&
      lin          %kniber øjne sammen-----%
      sis                                     -->&
04  SIS:  &jo:,
      sis          &ser på tlf-->
05          $(0.3)                                     $
      sis          $trykker på tlf m h tommel$
06  LIN:  ka du
07  SIS:  $°m:ja°
      sis          $ryster 2 x på hovedet, trækker på skuldrene-->
08          %(0.8) $(0.4) %&
      lin          %smiler let-%
      sis          -->$
      sis          -->&
09  LIN:  &nå_      &
      sis          &ser mod LIN&

```

I linje 3 viser det sig at Lina har opdaget et muligt problem med at servere sin kage med smørcreme, og hun formulerer en antagelse om Sisses præferencer. Det gør hun med en deklarativ sætning: *du ka ikk ha smørcreme*. Da sætningen beskriver den ene persons (As) forståelse af den anden persons situation, kan den ses som en “A description of a B-event” (Labov & Fanshel 1977: 100). Dermed fungerer ytringen som en anmodning om bekræftelse. Da sætningen har negativ polaritet, vil en bekræftelse skulle formuleres med et *nej*, hvor en afkræftelse kunne gøres med et *jo* (Heinemann 2005). Inden dette bliver relevant, tilføjer Lina imidlertid et påhængsspørgsmål, *ka du*, der igen efterspørger en bekræftelse.

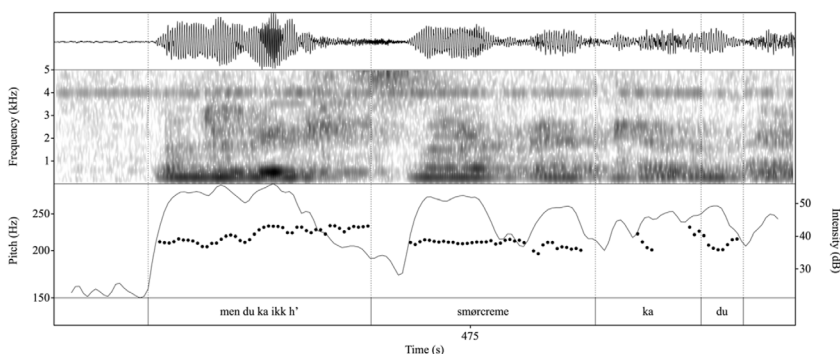
Sisses svar i linje 4, *jo:*, udtrykker umiddelbart en afkræftelse af Linas formodning men samtidig udføres den med en lydforlængelse der gør afkræftelsen mindre kategorisk. Det at hun kigger ned på sin telefon i dette øjeblik, udtrykker sandsynligvis også en mindre grad af engagement. Under alle omstændigheder strider svaret mod den antagelse der var bygget ind i Linas formulering i linje 3, hvilket får hende til at anmode om en genbekræftelse med et *ka du* i linje 6. Sisse svarer med et *mja* med lav

volumen (vist med gradtegn) samtidig med at hun ryster på hovedet og trækker på skuldrene. Selv om dette heller ikke ligefrem er en kategorisk bekræftelse, er det tilstrækkeligt til at Lina kvitterer med et *nå* i linje 9.

Vi har altså to gange *ka du*, som et påhængsspørgsmål i linje 3 og som en anmodning om genbekræftelse i linje 6.

4.1 Den ‘indre’ syntaks og tur-opbygning

Påhængsspørgsmålet kommer i umiddelbar forlængelse af formuleringen i linje 3. Figur 2 viser denne ytrings lydlige karakteristika, sådan som det kan ses i lydprogrammet *praat* (Boersma & Weenink 2025).

Figur 2: Grundtone (Hz), volumen (dB), spektrogram (kHz) og sonogram for linje 3 i uddrag (2).

Figur 2 viser at grundtonen ligger på et jævnt niveau i hele den sidste del af ytringen, og at der er lav lydstyrke på påhængsspørgsmålet. Der er intet ophold mellem sætning og påhængsspørgsmål (den øjensynlige mangel på udsving efter *smørcreme* skyldes at klusil-lyden [k^h] stopper lydproduktionen et øjeblik). Som det også ses i transskriptionen, har hverken *ka* eller *du* tryk (tryk-stavelser vises med understregning i transskriptionerne). Under hele ytringen, inklusiv påhængsspørgsmålet, kniber Lina øjnene let sammen og ser mod Sisse.

Ytringens syntaktiske struktur i kan beskrives som (2a):

- (2a) >men du ka ikk ha< smørcreme ka du_
K S V Neg Vinf DO V-S (interrogativ)

Samtaler udfoldes i virkelig tid, og talere kan miste taleturen i det øjeblik en ytring kan afsluttes. Syntaksen i sætninger er med til at opbygge

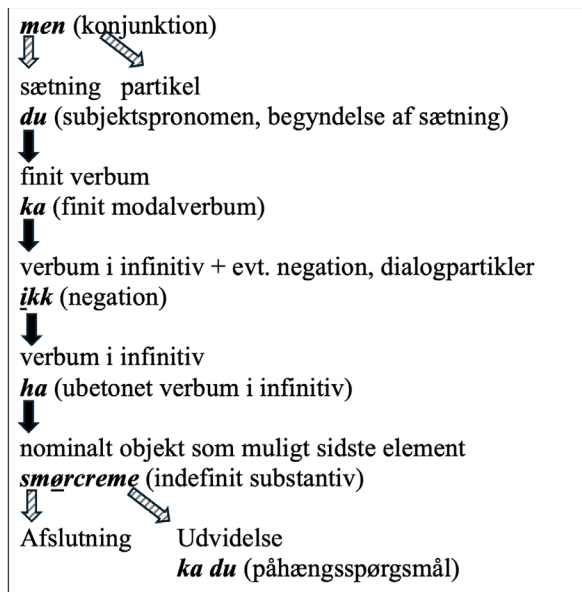
taleture og vise hvornår de kan afsluttes (Steensig m.fl. 2023, Jørgensen 2025, Steensig 2025b). En sætning fungerer i denne sammenhæng som en tur-enhed, som gennemløber en række faser eller positioner (Schegloff 1996b, Steensig 2001, Lindström 2008, Steensig 2011). Tabel 1 viser disse faser og positioner for nogle af sætningerne i uddrag (1) og (2), samtidig med at sætningsleddenes topologiske position i et simpelt sætningsskema er angivet (Diderichsen 1962).²

Præ-begyn-delse	Begyn-delse	Midte					Præ-mulig afslutning		Post-slut
K-felt	Funda-ment	v	s	a	V		N	A	Ekstra-position
<i>jam</i>	<i>jeg</i>	<i>ska</i>	-	<i>ikk</i>	<i>farve</i>	<i>som sådden</i>	<i>armen</i>		
	<i>måske</i>	<i>ska</i>	<i>jeg</i>	<i>lige</i>	<i>farve</i>			<i>op ve' poterne</i>	
<i>sån at</i>	<i>den</i>	<i>får</i>	-				<i>sån en øh GESTUS</i>		
<i>så</i>	<i>du</i>	<i>har</i>	-	<i>faktisk</i>	<i>farvet</i>		<i>den hvid</i>		
<i>å</i>	<i>så</i>		<i>det</i>				<i>meningen der ska smørcreme udenom</i>		
<i>men</i>	<i>du</i>	<i>ka</i>	-	<i>ikk</i>	<i>ha</i>		<i>smørcreme</i>		<i>ka du</i>

Tabel 1: Sætningstopologi og tur-opbygningsfaser for sætninger fra uddrag (1) og (2).

Øverst i tabel 1 er angivet de faser som en tur-enhed typisk gennemløber. I de sætninger jeg har medtaget her, passer faserne med sætningsskemaets positioner, hvilket dog ikke altid er tilfældet. I løbet af en tur-enheds opbygning kan modtageren med stigende sikkerhed forudse hvad det næste skal være, og “what, roughly, it will take for an instance of that unit-type to be completed” (Sacks m.fl. 1974: 702). Sådanne fremadrettede ‘forudsigelser’ kaldes *projicering*, på engelsk “projection” (Sacks m.fl. 1974, Steensig 2001). Hvert nyt element bekræfter, afkræfter eller modificerer den projicering som det forudgående har bidraget med. I figur 3 viser jeg et projiceringsforløb for linje 3 i uddrag (2). De stiplede pile i figuren viser flere mulige efterfølgende forløb og de fede pile viser når projiceringen er mere entydig.

2 Den topologiske visning (sætningsskemaet) er valgt fordi den afspejler elementernes rækkefølge, ikke af nogen principiel teoretisk årsag.

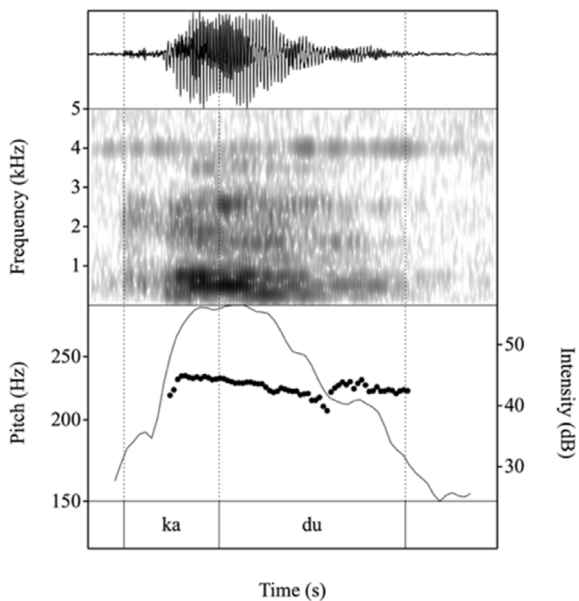
Figur 3: Projiceringsforløbet i linje 3, uddrag (2).

Projiceringen beror på både syntaktiske, semantiske og pragmatiske faktorer. I figur 3 fokuserer jeg på de rent syntaktiske. Projiceringen afspejler således syntaktiske dependenser, som i neksus, mellem *du* og *ka*, og i den styring der udgår fra verbernes krav om henholdsvis hovedverbum og objektkomplement. I dette tilfælde vil man fra forekomsten af det ubetonede hovedverbum *ha* kunne forudsige at der skal komme et nominal, og at dette kan være det sidste element i sætningen. Semantiske og kontekstuelle faktorer vil også kunne hjælpe med forudsigelsen.

4.2 Den 'ydre' syntaks

Når vi analyserer ytringer der har sætningsstruktur (med neksus og komplementer), viser oversigter som dem i 4.1 sammenhængen mellem ytringens struktur på den ene side og tur-opbygning og projicering på den anden. Men når det gælder mindre bidrag i samtaler, som svarord eller fritstående syntagmer, har vi brug for en større kontekst for at kunne beskrive og forstå disse bidrags grammatik.

Jeg vil bruge de to forekomster af *ka du* i henholdsvis linje 3 og 6 i uddrag (2) som illustration af dette. De to forekomster adskiller sig en smule fra hinanden rent lydligt. Figur 4 er en *praat*-visning af det fritstående *ka du* i linje 6.

Figur 4: Lydvisning af linje 6 i uddrag (2).

Forskellen i lydstyrke på ytringens to stavelser viser hvorfor jeg hører *ka* som betonet. Derudover ligger grundtonen lidt højere på dette *ka du* end på påhængsspørgsmålet i linje 3. Jørgensen (2026 og i Steensig m.fl. 2023) kalder formatet i linje 6 i uddrag (2) for *proform-spørgsmål*. De er fritstående ytringer, som består af et finit verbum – et hjælpeverbum, et modalverbum eller et pro-verbum (typisk *gør*) – en gentagelse af forrige ytrings subjekt (med deiktisk skift når det er nødvendigt), et optionelt *det*, samt negationen *ikk* når den forudgående ytring har negativ polaritet.³ Jørgensen finder at proform-spørgsmål forekommer konsekvent efter ytringer der strider mod talerens forventninger, og at de beder om – og *får* – respons, dvs. de fungerer som en særlig slags spørgsmål (Steensig m.fl. 2023, Jørgensen 2026).

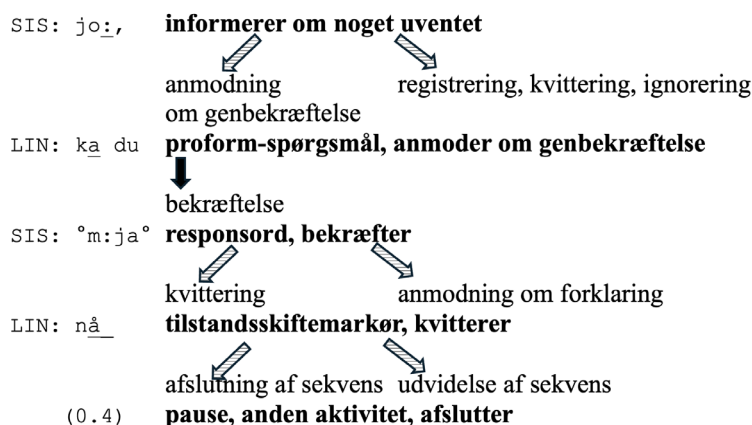
Jørgensen har eksperimenteret med at indsætte proform-spørgsmålene i sætningsskemaer men finder at sætningsskemaet er for abstrakt til at beskrive den konkrete grammatiske struktur. Hun foreslår derfor en *social action format*-model der kun medtager de relevante pladser i

3 Med “den forudgående ytring” menes den som proform-spørgsmålet reagerer på. Jørgensen (2026) giver følgende eksempel (her gengivet i forenklet form): 2A: *koster det penge?* B: *nej*. A: *gør det ikk?*, hvor *gør det ikk* er en respons til *nej*.

skemaet, og som inddrager de regelmæssige lydige og kropslige elementer der kendetegner formatet. Da jeg allerede har argumenteret for at sådanne elementer kan være vigtige for grammatikken, vil jeg her fokusere på vigtigheden af at inddrage den ‘ydre’ syntaks, dvs. de samtalehandlinger og -ytringer som kommer før og efter proform-spørgsmålene.

I samtaleanalysen og den interaktionelle lingvistik taler man om en positionsfølsom grammatik (Schegloff 1996b, Thompson m.fl. 2015, Steensig m.fl. 2025b). Dermed mener man at ytringers struktur og funktion kun kan forstås ud fra deres placering i sekvenser af handlinger. Skridtet fra denne analysetilgang og til at betragte denne sammenhæng som en syntaks er inspireret af Auer (2005), som viser at projiceringsforløbene inde i ytringer og *mellem* ytringer ligner hinanden, og af Anward & Nordberg (2005), som taler om sammenhængen mellem ytringer som en ‘ydre’ syntaks.

I analysen af proform-spørgsmålet fra uddrag (2) er det afgørende at dette spørgsmål kommer lige efter at Sisse med sit *jo:*, i linje 4 har afkræftet en formodning som Lina havde vist i sin formulering i linje 3 (*du ka ikk ha smørcreme ka du*). Denne information er tydeligvis uventet, og det er dette som proformspørgsmålet forholder sig til. Figur 5 viser de mulige projiceringer og sammenhænge mellem ytringer fra linje 4 i uddrag (2).

Figur 5: Projiceringsforløbet mellem ytringer i uddrag (2).

Igen skal figuren læses således at de stiplede pile viser flere muligheder for

hvad der kan ske som det næste i forløbet, og den fede pil viser en sikker projicering. Det at man kan fremstille handlemulighederne i sekvensen (figur 5) og i en sætning (figur 3) i flow-diagrammer der ligner hinanden, er naturligvis ikke i sig selv et argument for at den sekventielle sammenhæng er syntaktisk.⁴ Det ‘syntaktiske’ ved denne sekvens er at hver af de positioner som opstår i forløbet (syntagmet), har bestemte sproglige realiseringer, hvor valget mellem dem udløser systemiske ændringer i det videre forløb og i betydningen af det sekventielle syntagma som skabes. I figur 5 har jeg blot nævnt de mulige handlinger, men hver af disse tilbyder selvfølgelig et paradigme af realiseringer, fx kan en bekræftelse udføres med andet end svarord og alternativet til en bekræftelse vil være den ‘dispræfererede’ mulighed, afkræftelse (Pomerantz 1984). Det er en del af grammatikken (i vores opfattelse) at sådanne alternativer beskrives ud fra deres positioner i den ‘ydre’ syntaks.

Syntaksafsnittet på samtalegrammatik.dk har følgende inddeling: Under overskriften “Indre syntaks, turopbygning og modtagerdesign” beskriver vi projicering, tur-opbygning og det *real-time*-perspektiv som vi mener er nødvendigt i den grammatiske beskrivelse af samtaleproget. Under “Sætninger” beskriver sætningsformater, ikke blot helsætninger, interrogativsætninger, forskellige typer ledsætninger osv., men også formater som proform-spørgsmål, sætninger med ‘copula-drop’ (Sørensen 2025) og andre særlige samtaleprogskonstruktioner. “Ydre syntaks og sekvensorganisering” beskriver de hyppigste mønstre der findes mellem ytringer, inklusiv de projiceringer der hersker mellem dem og de paradigmatiske valg som er mulige i de forskellige positioner. “Reparatursyntaks” handler om de faste mønstre der findes for hvordan talere reparerer på problemer i egen og andres tale.

5. Grænser for grammatikken?

Jeg har argumenteret for at lydlige og visuelle faktorer, opbygningen af taleture og sammenhængen mellem ytringer kan være interaktionsfænomener som hører hjemme i en samtalegrammatisk beskrivelse. Her vil jeg afslutningsvist forholde mig til nogle modargumenter og til om der dog ikke er grænser for hvilke interaktionsfænomener der skal med i grammatikken.

4 Tak til en anonym fagfællebedømmer for at påpege denne mulige læsning af en tidligere formulering.

5.1. *‘Det er bare pragmatik’*

Hvis vi har en generel syntaktisk regel der siger at sætninger der indledes med et finit verbum efterfulgt af et subjekt, er interrogative, er dette så ikke nok til at kunne se at *ka du* kan fungere som påhængsspørgsmål og som anmodning om genbekræftelse? Særlige kontekstbetingelser og forhold omkring udtale og visuelle faktorer kan være afgørende for hvilken samtalehandling en sådan konstruktion udfylder, men er alt dette ikke blot faktorer der hører hjemme i pragmatikken?

Grammatiske elementer i verbal interaktion hvor folk kan se hinanden, kan ikke udføres uden krop og lyd. Det er da også helt normalt at grammatikker medtager faktorer som stød og tryk (fx Hansen & Heltoft 2011: 1114–1115 om prosodiske faktoreres betydning for interjektioners placering). Princippet om at tage udtalen alvorligt betyder også at ord og andre sproglige elementer der skrives ens, kan lyde og udføres forskelligt, hvilket igen kan være afgørende for deres placering, ordklassetilørsforhold og betydning (se fx om de fire samtale-ord for skriftsprogets *hvad* i Jørgensen 2015). Når det gælder grænsen mellem pragmatikken og grammatikken, adskiller vores tilgang sig mindre fra gængse praksisser i andre grammatiske beskrivelser end man umiddelbart skulle tro. Hansen & Heltoft bruger fx (opfundne) eksempler på spørgsmål og svar til at beskrive svarordene *ja*, *jo* og *nej* (2011: 1116ff). Vi lægger op til at dette skal gøres mere systematisk, at placeringen af ytringer med bestemte grammatiske formater er afgørende for at forstå både deres konstruktion og deres funktion. Dette er også af betydning for sammenligning mellem sprog: Proform-spørgsmåls placering og funktion står i modsætning til de formater man finder i tilsvarende positioner på andre sprog. Fx kan en reaktion på en uventet information på engelsk udtrykkes med en deklarativ gentagelse af (pro-) verbum og subjekt, men i deklarativt format (Thompson m.fl. 2015) og uden at dette kræver et svar. Her bruger sprogene beslægtede formater i beslægtede positioner forskelligt. Og dette vil vi bedre kunne beskrive i grammatikken hvis vi tager sekvens-syntaksen alvorligt.

5.2. *Men der er grænser*

De overordnede beskrivelser af handlingslogikker og sproghandlingstyper hører for mig at se stadig hjemme i pragmatikken (*Samtalehandling*). Kropslige, visuelle og lydige udtryk som ikke relaterer sig til talen, kan man også godt holde ude fra en **samtale**grammatik. Men præcis hvor grænserne går, kan vi efter min mening ikke afgøre på forhånd. Hvis en

grammatik skal tage samtale sproget alvorligt på dets egne præmisser, bliver vi nødt til at være åbne for aspekter der ikke normalt ses som dele af grammatikken. Vi har lige nu en lang række beskrivelser af isolerede samtalegrammatiske fænomener liggende (på samtalegrammatik.dk ligger nogle af dem under *Samtalefænomener*, andre i vores tidsskrift *Skrifter om samtalegrammatik*, samtalegrammatik 2023) som venter på at blive integreret i den egentlige grammatik (*Samtalens byggesten*). Dette kommer helt sikkert til at udfordre flere ‘grænser’ mellem grammatikken og “rene interaktionsfænomener”.

Om forfatteren

Jakob Steensig, lektor, ph.d., Afdeling for lingvistik og kognitionsvidenskab, Aarhus Universitet.

Litteratur

- Anward, Jan & Bengt Nordberg (2005): Indledning. I: *Samtal och grammatik: Studier i svenskt samtalsspråk*. Studentlitteratur, 5–9.
- Auer, Peter (2005): Projection in interaction and projection in grammar. *Text - Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*. De Gruyter Mouton 25(1), 7–36. <https://doi.org/10.1515/text.2005.25.1.7>.
- Boye, Kasper & Peter Harder (2012). A usage-based theory of grammatical status and grammaticalization. *Language*, 88(1), 1–44. <https://doi.org/10.1353/lan.2012.0020>.
- Diderichsen, Paul (1962): *Elementær dansk grammatik*. København: Gyldendal.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011): *Grammatik over det Danske Sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Heinemann, Trine (2005): Where grammar and interaction meet: the preference for matched polarity in responsive turns in Danish. I: *Syntax and Lexis in Conversation: Studies on the Use of Linguistic Resources in Talk-in-Interaction*. Auli Hakilinen & Margret Selting (red.). Amsterdam: Benjamins, 375–402. <https://doi.org/10.1075/sidag.17.18hei>.
- Hepburn, Alexa & Galina B. Bolden (2012): The conversation analytic approach to transcription. I: *The Handbook of Conversation Analysis*. Jack Sidnell & Tanya Stivers (red.). Oxford: Wiley Blackwell, 57–76. <https://doi.org/10.1002/9781118325001.ch4>.

- Hoey, Elliott M. & Kobin H. Kendrick (2017): Conversation analysis. I: *Research methods in psycholinguistics and the neurobiology of language: A practical guide*. A. M. B. De Groot & Peter Hagoort (red.). Oxford: Wiley, 151–173.
- Jefferson, Gail (1984): Notes on some orderlinesses of overlap onset. I: *Discourse Analysis and Natural Rhetoric*. Valentina D’Urso (red.). Padua: Cleup, 11–38.
- Jefferson, Gail (2004): Glossary of transcript symbols with an introduction. I: *Conversation Analysis: Studies from the First Generation*. Gene H. Lerner (red.). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 13–31. <https://doi.org/10.1075/pbns.125.02jef>.
- Jørgensen, Maria (2015): “*Hvad*” i dansk talesprog. Skrifter om samtalegrammatik 2. Aarhus. Bd. 6.
- Jørgensen, Maria (2025): Responses to specifying WH-questions, and their place in a comprehensive grammar of interactional Danish. I: *Grammar in Action: Building comprehensive grammars of talk-in-interaction*. Jakob Steensig, Maria Jørgensen, Jan Lindström, Nicholas Mikkelsen, Karita Suomalainen, & Sørensen, Søren Sandager (red.). Studies in Language and Social Interaction 37. Amsterdam: Benjamins, 157–193.
- Jørgensen, Maria (2026): Flagging knowledge discrepancies with pro-form-questions in Danish. I: *The Grammar of Questions and Responses in Danish Talk-in-interaction*. Upubliceret ph.d.-afhandling. Aarhus: Aarhus Universitet, 96–127.
- Keevallik, Leelo (2013): The interdependence of bodily demonstrations and clausal syntax. *Research on Language & Social Interaction* 46(1), 1–21. <https://doi.org/10.1080/08351813.2013.753710>.
- Labov, William & David Fanshel (1977): *Therapeutic discourse: Psychotherapy as conversation*. New York: Academic Press.
- Lerner, Gene H. (1991): On the syntax of sentences-in-progress. *Language in Society* 20(3), 441–458. <https://doi.org/10.1017/S0047404500016572>.
- Lerner, Gene H. (2002): Turn-sharing: the choral co-production of talk-in-interaction. I: *The Language of Turn and Sequence*. Barbara A. Fox Celia E. Ford & Sandra A. Thompson (red.). New York: Oxford University Press USA, 225–257.
- Lilja, Niina & Anna-Kaisa Jokipohja (2024): Gestural depictions in requests for objects. *Language & Communication* 99, 159–173. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2024.10.002>.

- Lindström, Jan (2008): *Tur och ordning : introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Helsingfors: Norstedts Akademiska Förlag.
- Linell, Per (2005): *The Written Language Bias in Linguistics: Its Nature, Origins, and Transformations*. London: Routledge.
- Mondada, Lorenza (2024): Multimodal Transcription Conventions. I: *The Cambridge Handbook of Methods in Conversation Analysis*. Kobin H. Kendrick Jeffrey D. Robinson Rebecca Clift & Chase Wesley Raymond (red.). Cambridge: Cambridge University Press, 990–998. <https://doi.org/10.1017/9781108936583.036>.
- Oloff, Florence & Alexa Hepburn (2024): Multimodal Transcription as Process and Analysis: Capturing the Audible and Visible. I: *The Cambridge Handbook of Methods in Conversation Analysis*. Kobin H. Kendrick Jeffrey D. Robinson Rebecca Clift & Chase Wesley Raymond (red.). Cambridge: Cambridge University Press, 115–142. <https://doi.org/10.1017/9781108936583.005>.
- Pomerantz, Anita (1984): Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. I: *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*. J. Maxwell Atkinson & John Heritage (red.). Cambridge: Cambridge University Press, 57–101.
- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff & Gail Jefferson (1974): A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language* 50(4), 696–735.
- Schegloff, Emanuel A. (1996a): Confirming Allusions: Toward an Empirical Account of Action. *American Journal of Sociology* 102(1), 161–216. <https://doi.org/10.1086/230911>.
- Schegloff, Emanuel A. (1996b): Turn organization: one intersection of grammar and interaction. I: *Interaction and Grammar*. Emanuel A. Schegloff Elinor Ochs & Sandra Thompson (red.). Cambridge: Cambridge University Press, 52–133. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620874.002>.
- Steensig, Jakob (2001): *Sprog i virkeligheden. Bidrag til en interaktionel lingvistik*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Steensig, Jakob (2011): Turn-taking in conversation. I: *Handbook of Pragmatics. Vol. 5*. Gisle Andersen & Karin Aijmer (red.). Berlin: De Gruyter Mouton, 499–532.
- Steensig, Jakob (2025a): Kapitel 18. Konversationsanalyse. I: *Kvalitative metoder. En grundbog*, 5. udg. København: Reitzel.

- Steensig, Jakob (2025b): Grammatical formats of requests for immediate actions. Observations on Danish talk-in-interaction. I: *Grammar in Action: Building comprehensive grammars of talk-in-interaction*. Jakob Steensig, Maria Jørgensen, Jan Lindström, Nicholas Mikkelsen, Karita Suomalainen, & Sørensen, Søren Sandager (red.). Studies in Language and Social Interaction 37. Amsterdam: Benjamins, 78–115.
- Steensig, Jakob, Maria Jørgensen, Jan Lindström, Nicholas Mikkelsen, Karita Suomalainen & Søren Sandager Sørensen, red. (2025a): *Grammar in Action: Building comprehensive grammars of talk-in-interaction*. Studies in Language and Social Interaction. Amsterdam: Benjamins.
- Steensig, Jakob, Maria Jørgensen, Jan Lindström, Nicholas Mikkelsen, Karita Suomalainen & Søren Sandager Sørensen (2025b): Introduction. I: *Grammar in Action*. Studies in Language and Social Interaction. Benjamins, 78–115.
- Steensig, Jakob, Maria Jørgensen, Nicholas Mikkelsen, Karita Suomalainen & Søren Sandager Sørensen (2023): Toward a Grammar of Danish Talk-in-Interaction: From Action Formation to Grammatical Description. *Research on Language and Social Interaction*. Routledge 56(2), 116–140. <https://doi.org/10.1080/08351813.2023.2205304>.
- Sørensen, Søren Sandager (2025): Copula variation in Danish and the intertwined nature of grammar. I: *Studies in Language and Social Interaction*. Jakob Steensig, Maria Jørgensen, Jan K. Lindström, Nicholas Mikkelsen, Karita Suomalainen, & Søren Sandager Sørensen (red.). Amsterdam: Benjamins, 301–331. <https://doi.org/10.1075/slsi.37.10sor>.
- Thompson, Sandra A., Barbara A. Fox & Elizabeth Couper-Kuhlen (2015): *Grammar in Everyday Talk: Building Responsive Actions*. Cambridge: Cambridge University Press.

Internetkilder

- Boersma, Paul, & Weenink, David (2025). *Praat: Doing phonetics by computer*. <https://www.fon.hum.uva.nl/praat/> (lokaliseret 14.01.2026).
- DanTIN (2025): *Samtalegrammatik.dk*. <https://samtalegrammatik.dk/> (lokaliseret 12.01.2026).
- samtalegrammatik (2023) *Tidsskrift*. <https://samtalegrammatik.dk/resurser/tidsskrift> (lokaliseret 14.01.2026)
- samtalegrammatik (2024a): *Data*. <https://samtalegrammatik.dk/om-samtalegrammatikdk/vores-metode/data> (lokaliseret 13.01.2026).

- samtalegrammatik (2024b): *Udskriftssystem*. <https://samtalegrammatik.dk/om-samtalegrammatikdk/udskriftssystem> (lokaliseret 13.01.2026).
- Støtteforeningen for Grammatiknetværket (2023): *Grammatiknetværkets emneområde og fokus*. <https://dsn.dk/wp-content/uploads/2026/04/Grammatiknetvaerkets-emneomraade-og-fokus.pdf> (lokaliseret 21.04.2026).
- Wagner, Johannes, Lone Laursen, Patrizia Paggio, Frans Gregersen & Peter Henrichsen (2024): *Samtalebank*. <https://talkbank.org/samtale/> (lokaliseret 13.01.2026).